

*La construcció literària del territori***MIREIA MUNMANY MUNTAL**

Espais Escrits. Xarxa del Patrimoni Literari Català

Grup d'Estudis de Gènere: Traducció, Literatura, Història i Comunicació (GETLIHC)

Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya

mireia.munmany@uvic.cat

VILALLONGA, CASACUBERTA & PERERA (2018): Mariàngela Vilallonga Vives, Margarida Casacuberta Rocarols i Anna Perera Roura, *La construcció literària del territori. Costa Brava i Empordà*, Girona: Publicacions de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes, Universitat de Girona; «Sèrie Estudis i documents», 3.

La construcció literària del territori. Costa Brava i Empordà, a cura de Mariàngela Vilallonga, Margarida Casacuberta i Anna Perera Roura, és fruit del primer Congrés internacional sobre literatura i corrents territorials: La construcció literària del territori, organitzat pel grup de recerca de Patrimoni Literari (Institut de Llengua i Cultura Catalanes). Va tenir lloc a la Universitat de Girona el 8 i 9 d'octubre de 2015. Tant el volum com el congrés —el 5 i 6 de novembre de 2019 se celebrà el segon congrés—, s'emmarquen dins del projecte de recerca «Literatura i corrents territorials (II): la construcció literària del paisatge a través dels Jocs Florals i certàmens literaris en llengua catalana (1859-1977)», liderat per Vilallonga i Casacuberta i del qual Perera també forma part. Un marc d'estudi que els permet explorar les vinculacions intel·lectuals i estètiques entre literatura i paisatge.

L'edició a càrrec de Vilallonga, Casacuberta i Perera, vinculades professionalment a la Universitat de Girona, té un paisatge concret, el de les terres del nord de Catalunya, amb especial atenció a la Costa Brava i l'Empordà, com a mites paisatgístics de la literatura catalana. La totalitat d'articles que aplega el volum, per tant, parlen d'aquest territori i ens mostren com al llarg del temps els nostres literats han contribuït a la seva creació. I és que tal com assegurava Joan Fuster a *Judicis finals*, un 30 % de la poesia catalana moderna està dedicada a l'Empordà (SANZ 2018: 117, PUIG 2018: 261).

Abans d'entrar a analitzar l'estructura interna de l'obra, volem evidenciar la significació que té la publicació, tant en el camp de la geografia literària com en el patrimoni literari, que als darrers anys s'ha treballat rigorosament per evidenciar la vinculació entre literatura i territori. Així han proliferat itineraris literaris, antologies, guies literàries, atles i projectes web que recullen obres relacionades a un territori real. Amb aquesta publicació acadèmica es fa un pas més, a través de 14 estudis i una breu però deliciosa introducció que dona coherència al volum, s'intenta explicar la formació de la construcció literària del nord de Catalunya i les seves implicacions en la literatura. Analitzant autors i obres del s. XIX al XXI, cata-

lanes i estrangeres. Totes, però, influenciades per aquest territori concret, que, altra volta, segueixen construint.

El volum està estructurat en quatre parts que ens permeten conèixer la relació entre literatura i territori des de diverses perspectives. La primera, «Literatura i territori: marc general i aspectes teòrics», consta de quatre articles fruit de quatre ponències que van tenir lloc en el congrés esmentat anteriorment. Totes elles constitueixen una bona base teòrica de les connexions i influències entre literatura i territori, que aporten àmplies reflexions sobre el tema. Enceta el volum el geògraf Bertrand Lévy, que fa un repàs de diverses cartografies literàries. Al llarg de l'article Lévy defensa una geografia humanista enfront de la lectura distant en què la literatura queda reduïda. Entre d'altres, analitza l'*Atlas literari de les terres de Girona* i les *Geografies Literàries 3.0*, dos projectes que deixa en molt bona posició. Hi trobem a faltar el *Mapa Literari Català*, un projecte d'Espais Escrits i *Endrets* (<www.mapaliterari.cat i www.endrets.cat>), tots dos amb molta incidència a les comarques gironines. El segon article de Bertrand Westphal, expert en geocrítica, analitza la relació entre literatura i realitat, evidencia que la frontera real-fictici és difusa, i defensa que la literatura pot ser útil per entendre i llegir el món. Agafant l'expressió de Paul Ricoeur, la literatura és un «laboratori del possible», Westphal comenta que «la literatura assenyalava les opcions, però no li pertoca d'atorgar-los una realitat concreta» (2018: 45). Continua un article de Lluís Muntada, que seguint el camp d'estudi proposat per Westphal proposa ampliar el concepte d'espai i travessar la frontera entre realitat i ficció. Ho exemplifica amb casos d'estudi d'obres en què l'espai geogràfic és fictici. Per últim, Margarida Casacuberta analitza la rellevància de la construcció simbòlica del paisatge a través de la literatura i com aquesta idealització crea el mite de la Muntanya, la Costa Brava o l'Empordà. Processos complexos d'operacions culturals que Casacuberta exposa des de finals del s. XVIII, a partir de la mirada que viatgers forans fan del paisatge català, continuant amb l'auge de la literatura d'excursions en paral·lel als Jocs Florals, fins a inicis del XX, quan acaba derivant en el discurs del catalanisme polític.

A la segona part, «A banda i banda de la frontera», s'hi apleguen tres articles. Tots analitzen obres concretes que tenen com a escenari l'espai fronterer i els vincles i connexions entre la Catalunya del Sud i del Nord. Josep Marqués s'endinsa en la *Guia sentimental de Perpinyà* de Joan-Daniel Bezsonoff, Pep Sanz en *Dies de frontera* de Vicens Pagès Jordà i *Les filles de La Jonquera* de Renaud Rebarby, i Assumpció Heras en *Encara no sé com sóc* de M. dels Àngels Vayreda. Les diverses obres, arrelades a la terra, transcorren en un territori fronterer i viscut, en una «geografia de l'experiència» (MARQUÉS 2018: 115). En l'obra estudiada per Marqués es mostra la distància entre els catalans del nord i del sud. En les dues obres analitzades per Sanz, una del nord i l'altre del sud, es compara la representació d'un mateix escenari, un espai fronterer que s'allunya de la visió mítica de l'Empordà. I en el d'Herass, l'experiència de la guerra i l'exili havent de

travessar la frontera, d'una obra arrelada a la terra que esdevé portaveu d'una collectivitat.

La tercera secció, «La descoberta de la Costa Brava», consta de tres articles que, des de diverses perspectives, analitzen els orígens de la representació literària d'aquest territori. Destaca l'estudi de Narcís Figueres en la recerca de la creació de la marca «Costa Brava», que se centra en la figura de Ferran Agulló, a qui se li atorga el títol, de manera instrumentalitzada, de «pare». És interessant veure com en el procés de construcció d'aquesta marca turística (1907-1930), la literatura, amb la implicació dels seus literats, no en resta al marge. Andratx Badia, per la seva banda, se centra en com la mirada d'un d'aquests literats, concretament de Josep M. de Sagarra, contribueix a la construcció literària d'aquest territori. Per últim, Miquel Berga estudia la narrativa de John Langdon-Davies i Nancy Johnstone, pioners en la difusió de la Costa Brava en el marc de la cultura anglosaxona.

Finalment, la quarta i última secció del volum, «Les transformacions del paisatge», està formada per quatre articles que, a partir d'analitzar diverses obres que tenen com a escenari l'Empordà i la Costa Brava, ja com a destinació turística, ens evidencien els canvis patits pel paisatge. Glòria Bordons se centra en l'obra del poeta Joan Brossa, un dels primers poetes que va denunciar «la destrucció d'uns paisatges que d'altres autors anteriors havien lloat i mitificat» (BORDONS 2018: 229). Ara bé, ho fa des de la ironia, exemplificada amb el poema titulat *Lloro Lloret*. Isabel Marcillas, per la seva banda, s'apropa a Aurora Bertrana i n'analitza *Vent de grop*, una novel·la retrat dels efectes del turisme en la costa catalana, centrant-se en el poble de l'Escala. Maria Puig se centra en dues obres d'escriptors actuals, *Escafarlata d'Empordà* d'Adrià Pujol i *Dies de frontera* de Vicenç Pagès. Aquí no es visualitza tant el procés de transformació del paisatge com la relació entre els protagonistes de la novel·la i el paisatge viscut, ja transformat. Per últim, Joan Masnou agafa l'obra que l'escriptor anglès James Graham Ballard va ubicar a la Costa Brava, a cavall entre l'hiperrealisme i el surrealisme, molt influenciat per Dalí. I en la qual a través de la ciència ficció crítica un paisatge saturat d'imatges.

Ponències i comunicacions d'un congrés convertides en articles i a les quals les curadores del volum han sabut donar coherència, per ésser lligides com un tot. Se'ls ha de reconèixer la gran tasca de selecció, a més d'estar magistralment ordenats. Amb una introducció que els precedeix i contextualitza, i uns títols molt encertats per a les diverses seccions, perquè els ubica allhora que els agrupa. Quatre parts diferenciades però que es complementen i s'interrelacionen amb l'objectiu comú de debatre i reflexionar sobre la construcció d'un paisatge concret a través de la literatura. En totes les obres analitzades es visualitza com el paisatge, entès com una identitat, és un component bàsic que les determina, perquè tal com es comenta en la introducció, «ésser humà i entorn són indèstriables» (CASACUBERTA, PERERA, ROURA 2018: 9).

L'Empordà i la Costa Brava han fet i fan córrer tinta. Dels processos de construcció literària d'aquest territori n'ha sorgit un mite que ha acabat influint en la

realitat i traslladant-se en l'imaginari col·lectiu de la societat, modificant inconscientment la seva mirada. S'ha passat «d'uns territoris físics en unes realitats simbòliques» (CASACUBERTA, PERERA, ROURA 2018: 13). I cada vegada que se'n parla, des d'una visió més o menys complaent, hi contribuïm, com hi contribueix aquest mateix volum. Participem de la seva mitificació, i a ampliar el 30 % de què parlava Fuster referint-se només a l'Empordà, encara que tal com recorda Agustí Calvet (Gaziel), potser el nom de l'element simbòlic, en aquest cas ens referim al de la Costa Brava, no sigui el més encertat. Però precisament perquè ja està integrat dins el nostre imaginari, ni ens ho plantejem, com sí que va fer Gaziel el 1963:

No li escau pas massa, tenint en compte que la lluminositat i la dolçor essencialment mediterrànies d'aquesta ribera són molt superiors a la bravesa que designa (dins FIGUERAS 2018: 178).

La narrativa catalana del segle XXI, balanç crític

JOSEP GELONCH
INS Josep Lladonosa
jgelonc5@xtec.cat

CAMPS ARBÓS, Josep & DASCA, Maria (eds.): *La narrativa catalana al segle XXI, balanç crític*, Barcelona: Societat Catalana de Llengua i Literatura (IEC), 2019; «Treballs de la Societat Catalana de Llengua i Literatura» 18.

El llibre que ressenyem aplega les intervencions presentades a la jornada «La narrativa catalana al segle XXI, balanç crític», que va tenir lloc el 26 d'octubre de 2018 a l'Institut d'Estudis Catalans, organitzat per la Societat Catalana de Llengua i Literatura. Com assenyalen els curadors de l'edició, Josep Camps i Maria Dasca, la jornada reprenia el fil de la primera, dedicada a la poesia, el 2016, amb la voluntat de contribuir al debat sobre la creació literària catalana actual i de fer balanç al gènere narratiu dels darrers anys. Hi foren representades diverses baules del sistema literari: la creació, l'edició, la crítica i l'anàlisi. El resultat és un volum amb cinc aportacions i una taula rodona final, amb enfocaments diversos i complementaris que posen sobre la taula qüestions pertinents i obren camins d'anàlisi i interpretació sobre la narrativa catalana actual.

En la ponència inicial, Francesco Ardolino es pregunta si «Hi ha narrativa més enllà de la postmodernitat?». Ardolino posa el focus en les dificultats de l'exercici de la crítica literària en una època en què, si bé s'han multiplicat les plataformes des d'on practicar-la, sovint s'hi ha confós el lector amb més promoció que crítica. Com pot el lector destriar el gra de la palla si les xarxes socials, on